

IMPACTUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ÎN STRATEGIA DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE: ANALIZĂ METODOLOGICO-BIOETICĂ

Elena Scripnic

Catedra Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

The Impact of Informational Technologies in the Assurance Strategy of Humans: the Bioethical – Methodological Analysis

It feels the need for thorough philosophical analysis that would highlight the universal-general nature of the relationship „information technology-society”, as well as of bioethics through which it sets clear limits for their application in everyday life as technological evolutions exerts more influence on humanity. In the article the impact of technology on the strategy of assuring human security is examined, also here ways and methods of the application of scientific and technical revolution in social practice are submitted.

Rezumat

Pe măsură ce evoluția tehnologiilor scientofage exercită o influență tot mai profundă asupra umanității se simte necesitatea unei analize minuțioase filosofice, ce ar scoate în evidență caracterul universal-general al relației „ tehnologii informaționale – socium”, cât și a bioeticii prin intermediul căreia s-ar stabili clar limitele aplicării lor în Viața cotidiană. În articol se examinează impactul tehnologiilor în strategia de asigurare a securității umane și se înaintează căile și metodele de dirijare a aplicării rezultatelor revoluției tehnico-științifice în practica socială.

Una din caracteristicile specifice ale dezvoltării societății contemporane se referă atât la vehemența cu care noile tehnologii au invadat Viața, cât și la amploarea cu care ele o transformă. Ținând cont de faptul că astăzi scopul general-uman e necesar a fi orientat spre soluționarea problemei globale a contemporaneității, cea a supraviețuirii omenirii [1], se simte nevoia interpretării esenței noțiunii de tehnologie, cât și argumentarea importanței ei în constituirea și realizarea procesului de noosferizare[2], adică de asigurare a coevoluției naturii și societății, a supraviețuirii omului și biosferei, utilizând principiile și imperativele bioeticii, care încearcă să reevalueze valorile, să formuleze și să promoveze postulate, să propună soluții pentru dilemele morale, ce apar în legătură cu rezultatele triumfătoare ale progresului tehnico-științific. De ce problema existenței tehnologiilor informaționale noi se plasează printre problemele strigente de cercetare ale bioeticii? Care ar fi soluțiile propuse de cercetătorii acestui domeniu pentru a găsi acel „germene rațional” ce ar ameliora și destinul și poziția omului? Care sunt așteptările societății contemporane vizavi de evoluția progresului tehnico - științific?

Părerile cercetătorilor posedă un caracter contradictoriu: unii consideră că toate problemele mai devreme sau mai târziu vor fi soluționate, alții consideră că omul va fi nevoit să se resemneze cu incapacitatea sa de a-și construi viața conform propriului plan și să se supună legităților dezvoltării tehnologice, utilizând acele „nișe ecologice” [21] care îi aparțin cât și acele metode și procedee propuse de noua direcție științifică, bioetica, care ne vine cu soluții concrete referitoare la problemele amenințătoare pentru întreaga omenire cauza cărora, la prima vedere, este desigur rezultatul influenței negative a progresului tehnico-științific, adică al tehnologiilor scientofage nu doar asupra umanității, ci chiar și asupra Vieții nemijlocit. În continuare vom analiza detaliat acest aspect al problemei, care va scoate în evidență locul și rolul tehnologiilor în strategia de supraviețuire a omenirii.

În literatura de specialitate există două interpretări ale noțiunii de tehnologie: cea la micronivel și cea la macronivel [3]. În primul caz, tehnologia este atribuită actelor elementare ale corpurilor condiționate reciproc, adică ea reprezintă „o totalitate a metodelor de prelucrare, fabricare, modificare a stărilor, însușirilor, aspectului de materie primă, materialelor și semifabricatelor, aplicate în procesul de producere pentru căpătarea producției finite” [4].

Conform celei de-a doua interpretări, se scoate în evidență specificul socio-natural al tehnologiei conform căruia ea poate fi analizată drept o formă deosebită a materiei ce posedă și aspect uman, „dezvăluind atitudinea activă a omului față de natură, față de procesul nemijlocit de producție al vieții lui, iar dimpreună cu acestea și condițiile lui sociale de viață și reprezentările spirituale ce decurg din ele” [20]. Observăm că influența tehnologiei actualmente asupra Homo Sapiens-ului este permanentă, înafară de faptul că ea s-a transformat într-un instrument indispensabil al dirijării și construirii Vieții, ea influențează colosal transformarea spiritualității umanității, ceea ce condiționează reevaluarea minuțioasă a sistemului de valori, ce ar permite cercetarea politică a hotărârilor cu privire la aplicarea unor tehnologii concrete. Tehnologia poate fi definită, „drept modalitate de utilizare a cunoașterii organizate în scopul soluționării sarcinilor practice reglementate de sistemul «Om – mașină»” [12]. Această definiție desfășurată conține în sine câteva avantaje. Noțiunea „cunoaștere organizată” ne permite să vorbim despre tehnologiile bazate pe experiența practică, cât și despre acelea la temelia cărora sunt stabilite teoriile științifice. „Soluționarea sarcinilor practice” poate include în sine și producerea valorilor materiale (de exemplu, în industrie și în agricultură), și oferirea serviciilor (în deosebi, cu ajutorul computerului, mijloacelor de comunicare și a biotehnologiilor). Tehnologia se dezvoltă și progresează o dată cu evoluția societății. Ea „apare ca o activitatea colectivă umană ce penetrează toate sferile vieții omului contemporan cum ar fi și sănătatea publică și individuală, educația, practicile de comunicare, de alimentare, de transport, în fine de asigurare a securității sociumului planetar în toate dimensiunile sale, și nu numai, poate chiar și a biosferei de pe pozițiile paradigmei de noosferizare”[5]. Paralel cu această înflorire se acutizează și problemele globale sursele cărora în mare măsură este la fel ea, tehnologia . Este oare nevoie de stabilit o limită a acestui progres tehnologic sau ar fi mai rațional de a-l dirija?

Analizând istoria tehnologiei și meditănd asupra viitorului ei observăm că valorificarea influenței acesteia asupra vieții în unele cazuri scot în evidență valorile specifice ale relației „om-om”, cele ce stau la baza principiului antropocentrist , anume: *calitatea vieții mult mai înaltă, posibilitatea alegerii, timpul liber mult mai sporit și sisteme comunicaționale mult mai performante*. Melvin Kranzberg, demonstrează că „societățile industriale urbanizate oferă oamenilor mai multă libertate decât cele agricole, o alegere mare în câmpul muncii, la fel a ocupațiilor, prietenilor cât și a modurilor de viață” [13]. Însă Emanuel Mesthene recunoaște că „orice tehnologie poartă cu sine nu doar efecte pozitive, dar și pericole” , și în continuare consideră că „poate fi dirijată rațional, reducând astfel la maxim riscul” [14]. Această idee este continuată de Samuel Florman, un talentat inginer și autor, care nu o dată vine cu argumente în protejarea tehnologiilor. Filosoful englez atrage atenția asupra faptului că unii cercetători romantizează exagerat viața deceniilor trecute și ale societăților agricole. În realitate nivelurile de trai erau mult mai joase, munca – dură, rolurile sociale - exigent predeterminate. Societatea tehnologică oferă mult mai multă libertate umanității. În această ordine de idei, „ tehnologia – nu reprezintă o forță nesupravegheată desinestătătoare, ci rezultatul alegerii omenești, reacția la cerințele societății exprimate prin intermediul pieții” [15]. Autorul presupune că pericolele pentru sănătate și mediul înconjurător sunt specifice oricărei realizări tehnologice. Orice produs sau proces poate fi transformat în unul mai puțin periculos, și această acțiune nu este întotdeauna ieftină. Foarte frecvent creșterea economică și prețurile mult mai reduse sunt mai importante decât securitatea , iar securitatea absolută - în genere este o utopie. E mult mai simplu de a găsi „ soluție tehnologică” problemelor sociale, de cât de a încerca să contribuim la însăși schimbarea oamenilor, sau de a obține acordul social [16] .

O concepție pozitivă referitoare la influența tehnologiilor asupra Vieții o întâlnim și la unii reprezentanți ai religiei. Spre exemplu, monahul-iezuit și paleontologul Pierre Teilhard de Chardin privea cu speranță asupra viitorului tehnologic. Pentru el computerul și mijloacele comunicării informaționale, ce formează rețeaua conștiinței unice, sunt identificate cu stratul global, pe care l-a numit „noosferic”, în cadrul căruia tehnologia și dezvoltarea spirituală sunt indispensabil legate una de alta. Tehnologia este identificată cu participarea ființei umane în creația Divină. Cu toate că interpretarea dată posedă un carter teocentric, și aici se pune accentul

îndeosebi pe salvarea Cosmosului în întregime, un șir din modelele sale sunt antropocentrice și au în vedere faptul că în cadrul restructurării sale spirituale, ce poate fi realizată doar prin intermediul tehnologiei, specia omenească va lăsa în urmă alte forme ale vieții.

Observăm că aprecierile pozitive, fundamentate în baza principiului antropocentrist ocolesc total argumentarea ce s-ar referi la influențele pozitive sau negative ale tehnologiilor informaționale asupra sistemului „om-natură-societate”. E cunoscut faptul că daunele pentru mediul înconjurător cât și pericolul pentru pieirea întregii umanități poartă în sine germenele esențial tehnologia. În această ordine de idei unul din momentele esențiale asupra căruia se direcționează atenția noastră se referă la aceea că problema „nesupunerii” tehnologiei cât și a elementelor ei componente interpretării antropocentriste nu doar că nu poate fi soluționată ci urmează a fi chiar o problemă insolubilă, deoarece toate rezultatele activității umane nu pot fi controlate pînă la sfîrșit. Astăzi rolul dominant în viața socială îi aparține mediului tehnicizat, ceea ce și provoacă discuțiile despre „mecanizarea” omului. Dar ruptura dintre intențiile umane conștiente și urmările activității ei scoasă în evidență în cadrul studierii dezvoltării tehnologice prezintă un interes deosebit pentru analiza filosofică. Interpretarea ei neîncetat a fost legată de încercările prognozării rezultatelor, în speranța de a întoarce *dirijarea* lumii artificiale create de către umanitate.

Gîndirea filosofică atrage atenția asupra faptului că problemele globale ale viacului al XX- și începutul sec. al XXI- lea dispun de o legătură directă cu lumea artificială. Fenomenele negative în natură (criza ecologică), în societate (regimurile totalitare, ruptura dintre regiunile nivelurilor vieții), în cultură (creșterea narcomaniei și a altor forme de refugiu de la condițiile realității, pericolul de-umanizării) au pus la îndoială înțelegerea lumii artificiale ca progresivă, dirijabilă și evolutivă. Analiza diferențierii dintre scopurile și urmările activității umane apărute inevitabil au condiționat formarea noțiunii de «înstrăinare», care „reprezintă obiectivarea rezultatelor activității ce le transformă în forțe independente, iar ființa umană din subiect în obiect al acțiunii”[22]. De aceea procesul înstrăinării (adică ieșirea rezultatelor activității umane de sub dirijarea propriilor creatori) conduce spre urmarea firească, adică spre transformarea artefactelor în obiecte autonome ce funcționează conform propriilor legități. Accentuăm că pentru societatea contemporană sunt specifice nu doar tehnologiile de producere ci și cele sociale și culturale iar în această situație prognozarea și proiectarea ocupă locul central în relația omului cu realitatea.

Toate rezultatele activității umane cer de la însuși ființa umană schimbări responsabile. Filosoful englez, Hans Jonas, scoate în evidență faptul că schimbările tehnologice posedă o forță proprie a mișcării și se desfășoară prea rapid pentru a fi supuse metodei probei și greșelilor și atenționează necesitatea constituirii unei noi *etici a responsabilității* față de viitorul omenirii și față de Natură[6], numită și *etica epocii tehnologiilor planetare*[7], sau *etica biocentrică* [17] care ar permite includerea în lista de valori asemenea categorii ca: *securitatea, responsabilitatea, riscul, confidențialitatea*[8], orientate spre dirijarea acțiunii umane, cu scopul protejării Biosferei, Vieții.

Observăm că această problemă este înaintată începînd cu sfîrșitul sec XVIII- începutul sec.XIX de către reprezentanții romantismului, pentru care natura era identificată cu un proces organic indispensabil umanității, iar pentru transcendentali ea este identificată cu un simbol al celor mai bune calități cât și ca un mediu ce ar fi necesar să ni le cultive în noi. Această etapă nouă a eticii are menirea de a contribui asupra orientării corecte a acțiunii umane determinată din punctul de vedere al integrității, durabilității și frumuseții cosocității vii, avînd la baza sa criteriul – *protejarea întregului ecosistem..* Tehnologia este în stare să slujească valorilor umane însă Viața capătă un alt sens, atunci cînd în concepția noastră despre lume prevalează categoriile de supremație și putere.

Calculul și controlul într-adevăr izgonesc sensibilitatea și reciprocitatea din cadrul relațiilor umane. Atunci cînd ne referim la relația „ tehnologie-pericol”, e necesar să menționăm că „pericolul” în această situație își are începutul nu de la ea, ci de la incomensurabila speranță în ea. Se simte necesitatea re-orientării tehnologiei spre rezolvarea unor contradicții determinate în

dezvoltarea sistemelor contemporane „biosferă-om”, „natură-societate” utilizând ca mijloace: deosebirile dintre ele, rolul potențial al structurilor politice cât și principiile și categoriile unei noi metodologii etice.

Mai întâi de toate, ar fi necesar să stabilim care ar fi acele criterii în baza cărora ar fi posibilă judecarea efectelor posterioare ale tehnologiilor? Cum am putea contribui asupra realizării echilibrului dintre valorile aflate în continuă concurență, care au o influență vădită asupra Vieții și acelea ce ar asigura supraviețuirea umanității? Tehnologia reprezintă rezultatul progresului tehnico-științific, sau mai poate fi identificată cu rezultatul creației activității umane, și o dată ce s-a transformat într-un atribut indispensabil al Homo-Sapiens-ului, influențează asupra întregului sistem de valori specific lui, adică asupra celor mai importante valori ale vieții personale (hrana, sănătatea, munca ce contribuie la întreținere, realizarea personală), asupra valorilor vieții sociale (dreptatea socială, libertățile democratice, dezvoltarea economică) cât și asupra celor ecologice (integritatea, durabilitatea, frumusețea a tot ce este viu)[18]. Această interacțiune dintre întregul sistem de valori și tehnologiile informaționale are menirea de a provoca realizarea procesului de informatizare a societății, la temelia căruia stă „industria informaticii, informația, omul”, [9] și care „constituie o etapă generală și inevitabilă a evoluției civilizației omenesti, perioada de însușire a tabloului informațional, de concepere a comunității legilor de circulație a informației în natură, societate, de realizare a industriei producerii și prelucrării ei, de aceea ea joacă rolul de „premisă și condiție a constituirii societății ecologice, care presupune prioritatea necondiționată a cerințelor de ocrotire a naturii și spiritualității sociumului în fața criteriilor eficacității economice”[10], care presupune „amplificarea permanentă a intelectului social, suficient pentru soluționarea problemei strategice a supraviețuirii și dezvoltării civilizației sub aspect umanist și, în ultima instanță pentru constituirea noosferei [11].

În această ordine de idei tehnologiile informaționale se transformă într-un atribut indispensabil al strategiei de supraviețuire a umanității, iar soluțiile și pașii întru realizarea ei, ni le propune Bioetica, care reprezintă o orientare științifică interdisciplinară, orientată spre promovarea valorilor și normelor necesare pentru asigurarea supraviețuirii omenirii prin intermediul protejării biosferei cât și a depășirii dominării mediului ambiant, ce ar limita și dirija la maximum „speranța în tehnologie” contribuind la re-direcționarea scopului general uman de la ansamblu de valori caracteristice sistemului „om-om”, „om-societate” spre cele specifice sistemului „om-natură-societate”. Nu întâmplător astăzi se consolidează tot mai mult ideea dezvoltării durabile în calitate de premisă necesară ale perspectivelor favorabile specifice civilizației umane. V. Curdiumov menționa că anume „bioetica astăzi îndeplinește rolul mecanismului necesar de reglator în condițiile când mecanismele biosferice nu mai funcționează, iar cele noosferice la etapa actuală încă nu s-au consolidat. Astăzi este evident că natura nu e în stare ca prin intermediul propriilor mecanisme homeostatice să depășească sau să compenseze efectele sarcinilor actuale contemporane, cauza primordială fiind plasarea progresului tehnico-științific înafara controlului [19].

Bibliografie

1. A se vedea: **Țirdea T.N.** *Orientarea noosferică în dezvoltarea durabilă - calea spre salvarea omenirii* // Știința, Tehnica, Medicina și Bioetica în strategia de existență umană: probleme de interacțiune și interconexiune/ Materialele Conferinței VII-a Științifice Internaționale. 24 aprilie 2002. Red.Resp. Toedor N. Țirdea.-Chișinău: CEP „Medicina”, 2002, p. 5-7
2. A se vedea: **Țirdea T.N.** *Информатизация, интеллектуализация и экологизация общества: грани взаимодействия* // Международная конференция «Проблема формирования общего информационного пространства стран СНГ, Центральной и Восточной Европы». Тезисы докладов и сообщений. 3-7 мая 1994. - г. Яремча: Украина. Киев, 1994. С.12-14

3. A se vedea: **Țârdea T.N.** *Информационные технологии, социопрогресс и человек: грани взаимодействия* // Региональная научно-теоретическая конференция: «Философия, человек, перестройка». - Кишинев: Изд-во Молд. ГУ, 1991. С.14
4. Cit.după: **Țârdea T.N.** *Informatizarea, cunoașterea, dirijarea socială*.Eseuri filosofice. - Chișinău: „Știința”,1994, p.93
5. **Țârdea T.N. Leancă V.G.** *Intelectul social din perspectiva supraviețuirii omenirii*. - Chișinău: CEP „Medicina”, 2008 p.29
6. A se vedea: **Țârdea T. N.** *Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme*. – Chișinău: USAM, 2000, p. 209-213;
7. A se vedea: **Țârdea T. N.** *Методология этики эпохи планетарных технологий: особенности становления и развития* // Матеріали Міжнародної науково -практичної конференції «Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти». 26 -27 березня 2009 року. Львів, 2009. С. 546-549
8. **Țârdea Teodor N.** *Bioetică: origini, dileme, tendințe*. - Chișinău: CEP „Medicina”, 2005, p.76
9. **Teodor N. Țârdea**, *Problema strategiei supraviețuirii omenirii* // I Sesiune științifică anuală a AFM. / Tezele referatelor și comunicărilor. 25-26 aprilie 1996, p. 13-14
10. **Țârdea T.N.** *Informatizarea, cunoașterea, dirijarea socială*.Eseuri filosofice. - Chișinău: „Știința”,1994, p.105
11. **Țârdea T.N.** *Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie*. - Chișinău: USAM, 2001, p. 21
12. **Барбур Йен**, *Этика в век технологий*. Москва: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001. С. 4
13. Cit. după: **Барбур Йен**, *Этика в век технологий*. Москва: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001. С.5
14. **Ibidem.,** С.6
15. **Ibidem.,** С.7
16. **Барбур Йен**, *Этика в век технологий*. Москва: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001. С.8
17. A se vedea: **Барбур Йен**, *Этика в век технологий*, Москва: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001. С .76
18. **Ibidem.,** Op.cit. С. 33
19. Cit.după: **Дупленко Ю.**, *Биоэтика Становление и современное состояние* // Bioetica, Filosofia, și Medicina în strategia de asigurare a securității umane / Materialele Conferinței XIV-a Științifice Internaționale. 10-11 aprilie 2009. Red.Resp. Toedor N. Țârdea - Chișinău: CEP „Medicina” 2009, p.31
20. **Маркс К., Энгельс Ф.** *Соч.* Т. 3. С.383
21. A se vedea: **Попкова Н.В.** *Философия техносферы*. Изд. 2-е, Москва: Книжный дом «ЛИБРИКОМ»,2009. С. 239
22. **Попкова Н.В.** Op.cit. С. 193